

Ateisme

Ateisme: der findes ikke guder eller overnaturlige væsner

Agnosticisme: man erkender, at man ikke kan vide, om der findes guder

I renæssancen begyndte den europæiske sekulariseringsproces

Den franske eksistentialisme 1960'erne: gav et filosofisk alternativ til religions funktion

1970'erne: al religion forsvandt tilsyneladende

1980'erne: religion på tilbagetog - præget af synkretisme og multireligiøsitet

2 rødder:

Videnskabens udvikling

Teodice (ondskabens problem)

Ateismens historiske udvikling

Renæssancen

- 1400-tallet: middelalderens fokus på Gud og kirke blev erstattet af et øget fokus på mennesket
- Man genfandt antikkens græske og romerske mytologi
 - samt de videnskabelige ideer, filosofi, samfundslære, etik og retspraksis
- Mennesket var nu målestokken for moral og etik => svækkelse af kirken
- 1500-tallet: Luther dannede vej for religionskritik. Han udfordrede den katolske kirkes monopol

Oplysningstiden

- Dannelse: have en bred viden om forskellige discipliner, bl.a. nat.vid., filosofi og kunst
- Deismen var udbredt
- Første ateistiske tanker formuleret af David Hume

Den franske revolution

- De revolutionære gjorde op med kirken
- Nyt ideal: staten og livet som borger
- Religionen mistede ikke nødvendigvis sin betydning, eller at den forsvandt. Den fik bare en ny rolle i samfundet

Charles Darwin

- Darwins (1809-1882) arbejde med det, der blev evolutionsteorien, blev anset for at være et angreb på kirken

Den klassiske tyske religionskritik

- Freud (1856-1939) revolutionerede forestillingen opfattelsen af, hvad mennesket er for et væsen samt de mekanismer, der præger liv og handlinger
- Freud: religion er en kollektiv neurose
- Darwin og Freud var med til at bane vejen for religionskritikken, der har præget religionsvidenskaben lige siden

- Feuerbach (1804-72): Al religion er skabt af mennesket
- Marx (1818-1883): magthaverne bruger religion til at undertrykke folket
- Nietzsche (1844-1900): religion er opfundet af mennesker og bruges af svage msk. som en henvisning for at gennemføre deres ideer

Marx

- Inspireret af Feuerbach (1804-1872)
 - Feuerbach: Al religion er udtryk for msk. projektion
 - Guder er msk. idealforestillinger
 - Himlen/paradiset/frelsen er et udtryk for en msk. idealverden
 - Man kan udholde jordelivets trængsler fordi man forventer frelsen
 - Msk. har skabt gud (gud skabt i msk. billede) - ikke omvendt
- Marx kritiserer Feuerbach for ikke at være konkret nok
- Marx vil kigge på, hvad der er galt i samfundet, for så kan man fikse det og så afskaffe religionen
- Religion er folkets opium/sovemiddel
 - Magthaverne bruger religionen til at holde folket nede
-

Buddhisme

- 300-500 mio. buddhister
 - svært at fastslå, hvornår man er rigtig buddhist
- 18-20.000 i DK
- Bliver i Vesten ofte set i positivt lys, mens andre religioner er mistænkelige/farlige
- Ikke altid anset som religion i Vesten, mere en måde at leve på
- Trosbekendelse: "at tage tilflugten til de tre juveler"
 - Jeg tager min tilflugt til Buddah, til Dharma (buddhistisk lære) og til Sangha (samfund, munke og lægfolk)
- FAKTA OM BUDDHISMEN, SIDE 147
- Nagasena var en buddhistisk filosof
- Milinda var konge ca. 150 f.Kr.
- Milindapanha: lange samtaler

Buddhismen spreder sig

- Indisk kong Ashoka (3. årh. f.Kr.) tilsluttede sig buddhismen
- = Buddhismen fik statsstøtte og mulighed for at sprede sig videre
- Statsreligion i Ashokas multietniske imperium
- Første par årh. efter Siddhartas død blev buddhistiske forestillinger overleverede mund til mund
- Koncil 1. årh. f.Kr.: nedskrevet og samlet
- Omkring år 0: brud mellem Theravada ("De Ældstes Lære") og Mahayana ("Det Store Fartøj")
 - Tilhængere af Mahayana kaldte Theravada for Hinayana ("Det Lille Fartøj")
- Theravada fokuserede meget på munke, men Mahayana også på lægfolk

Buddhalegenden

- Myte
- Forklaring på Siddharta Gautamas liv, oplysning og udvikling af vigtige buddhistiske begreber
- Siddharta blev undfanget da hans mor, dronning Maya, i en drøm så en hvid elefant trænge ind i sin mave
- Sandsigerne ved hoffet: enten bliver han en Buddha eller en verdenshersker
- Siddharta voksede op og blev gift med Yasodhara - søn: Rahula (betyder: lænke) - Siddharta blev ved sønnens fødsel lænket til det dennesidige liv
- Siddharta bliver af hans far holdt væk fra verdens elendighed, men en dag tager han ud for at se sig omkring
- Så "De fire syn": En olding, en syg mand, et lig, en asket
- Indså at livet er fuld af lidelse - alt er forgængeligt
- S. forlod sin familie og blev en omvandrende asket
- 6 år: kun levet af ét riskorn om dagen - så forlod han den uproduktive askese
- Valgte en moderat vej: middelvejen
- I en alder af 35 år opnåede han bodhi, oplysning, og blev en Buddha
- Disciple og indstiftede munkeorden: sangha

Benaresprædiken

- Siddharta gik efter sin oplysning ind i en hjortepark i Benares og gav sin første prædiken
 - Derved drejede han lærens hjul, dharma, og begyndte at sprede buddhismen
- Nævner de fire ædle sandheder
 - Livet er lidelse (dukha): forgængelighed
 - Lidelsens årsag: begær og livstørst, jagt på nydelse, tørst efter at være til og have magt => producerer karma og forårsager genfødsel
 - Lidelsens ophør: kan ske ved at gøre sig selv uafhængig af begæret og tilintetgøre livstørsten. Når begæret udslukkes => ophør i produktion af karma, lidelse stopper, oplever nirvana: det evige nu
 - Vejen til lidelsens ophør: den otteledede vej
- Den otteledede vej (middelvejen):
 - Ret anskuelse: følge dharma, Buddhas belæringer
 - Ret beslutning: tilflugten til Buddha, Dharma, Sangha
 - Ret tale: fx ikke lyve, tale nedsættende
 - Ret handlemåde: fx ikke slå ihjel
 - Ret levemåde
 - Ret stræben
 - Ret besindelse/tanke
 - Ret koncentration
- Man skal som buddhist erkende sin uvidenhed og illusionen om et fast og uforanderligt "jeg"
- Ikke et permanent "jeg", men de fem skandhaer: form, følelse, forestillinger, anlæg/drifter, bevidsthed
 - De står i relation til hinanden gennem karmiske handlinger

Det buddhistiske livshjul

- "Bhavachakra"
- De tre rodårsager/sindsgifte: årsagerne til at msk. er fanget i livshjulet: begær, vrede, uvidenhed
- Den lyse og den mørke vej: viser enten mod bedre eller dårligere genfødsel
- De seks genfødselsverdener:
 - Gudeverdenen: bedste sted. Men når man i et stykke tid har levet ubekymret som gud har man opbrugt sin karma og fødes lavere
 - Halvgudeverdenen: lever også i luksus, men også i kamp mod sig selv og guderne. Opbruger også kun karma
 - Menneskeverdenen: fuld af lidelse, men kun her kan man forbedre sin karma
 - Dyreverdenen: i højere grad end msk. underlagt begæret
 - De sultne ånders verden: tynde halse, tykke maver. Når de ser mad eller drikke forsvinder det for dem eller brænder hele vejen ned gennem halsen
 - Helvede: den værste verden. Kan være inddelt i 18 verdener, hver kendetegnet ved konstant lidelse. Guden Yama sidder med et spejl, så man kan se sin egen dårlige karma. Føles som en evighed, men man er der kun indtil man har opbrugt den dårlige karma
- Nogle buddhister vil opfatte verdenerne som sindstilstande
- Den 12-leddede årsagskæde: symboliserer opståen i afhængighed af hinanden
- Livshjulet holdes af Mara: symbol på begær, der frister til at hænge fast i hjulet

Mahayanabuddhismen

- Ved brud med Theravada skrev man en hel del nye skrifter: sutraer med nye

forstillinger

- Bodhisattva: person, der arbejder på at befri andre væsener fra samsara
 - Mere radikalt opfattet end i Theravada
- Buddha-natur: iboende alle; muligheden for at blive en buddha. Alle er potentielt oplyste, man skal bare erkende det
- Bodhisattvaløftet: løfte om at hjælpe andre væsener til oplysning
 - Ved at påtage sig dette viser man prajna (visdom) og karuna (medfølelse)
 - Prajna og karuna skal arbejde sammen
- Sunyata: læren om altings tomhed
- Upaya: effektive midler
 - Relativ forkyndelse af dharmaen
 - Religiøs praksis ligesom meditationen

Vajrayanabuddhismen

- Buddhismen i Tibet
- Kom til Tibet fra Indien i 600-tallet
- 1000-tallet: fast etableret i Tibet
- Kampen for etableringen er blevet mytologiseret
- 1100-1200-tallet: tibetansk buddhisme samlede sig i forsk. klosterordener/skoler
 - Sakyapa, Nyingmapa og Kagyupa (fra 1400-tallet også Gelugpa)
- Magtkampe blev vundet af Gelugpa i 1500- og 1600-tallet fordi de gik i forbund med Mongoliet
- Mongolerne gav Gelugpa-skolens leder titlen Dalai Lama
 - Dalai: hav og lama: guru => Dalai Lama: visdommens hav
- Fra midten af 1600-tallet til 1950 havde Gelugpa magten i Tibet - Kina invaderede så
 - Dalai Lama var øverste leder, teokrati
- 1959: stor opstand
- Dalai Lama flygtede til Indien hvor han leder en tibetansk eksilregering
- Tibet er blevet mere og mere integreret som en autonom region i Kina
- D. Lama trådte i marts 2011 tilbage som politisk leder, men er stadig den åndelige leder for Tibet
- Vajrayana "Diamantvejen" er den udgave af Mahayanabuddhismen, der dyrkes i Tibet
 - Bruger upaya til at opnå oplysning allerede i dette liv
 - Mantraer og ritualer
- Lamaen er den fjerde juvel i trosbekendelsen
- Tulku-systemet: kendt fra 1200-tallet
 - En tulku: en bodhisattva, der bevidst vælger sin genfødsel som reinkarneret lama
 - På den måde sikrer man arvefølge inden for de vigtigste lamainstitutioner, hvor man ellers lever i cølibat
 -

Islam

- Islam, vb. (salama): fred, harmoni, hengivelse, underkastelse
- Muslim: den, der underkaster sig
- Allah er almægtig - har krav på msk.ts abs. lydighed
 - Underkastelse i taknemmelighed over for den, man skylder alt
 - Etik: ydmygheden
- Opstod primo 600-tallet e.Kr.
- Muhammed og hans tilhængere introducerede en monoteistisk tro for de polyteistiske samfund i Mekka og Medina
- 700-tallet: Ummayyade-kalifatet ekspanderes - næsten hele Mellemøsten, Nordafrika, den iberiske halvø er under muslimsk herredømme
- 754: Abbaside-kalifatet opstår med hovedsæde i Bagdad
- 1000-tallet: Fatimidekalifatet opstår som konkurrent til ummayyade og abbaside
- Det osmaniske rige: tyrkiske nomadestammer invaderede i 1100-tallet det muslimske imperium. De konverterede til islam og det største muslimske rige skabtes
 - Opløst i 1923
- To hovedretninger:
 - Sunni (80-85%)
 - Shia
- Helligskrifter
 - Koranen:
 - 114 suraer opdelt i ayat
 - Muhammeds åbenbaringer
 - Samlet og autoriseret af kaliffen Uthman omkr. år 650 - destruktion af alternative versioner
 - Sunnaen:
 - Overleveringer af Muhammeds handlinger, samtaler og forbud
 - Samlet i Hadith-tekstsamlinger under abbaside
 - Ikke enighed om, hvilke Hadith-tekster der er troværdige
 - Opdeles i kategorier: sande, accepterede, svage og fabrikerede
 - Beretterens troværdighed
 - Ikke samme status som Koranen

Islams historiske udvikling

- 600-tallet e.Kr. på den arabiske halvø
- Præget af rivaliserende nomadestammer (levede af karavanehandel og kameldrift)
- Mekka var en central by på en karavanerute
 - Vigtigt sted for mange guder, Hubal, Astarte, Manat, Allat, al-Uzza
- I Mekka lå Kabaen (kubus, terning): På Muhammeds tid indviet til Hubal
- Allah havde også sin kult omkring Kabaen
 - Korn og kvæg blev ofret til Allah
- Kun medlemmerne af byens mest indflydelsesrige slægter kunne være præster
- Muhammed ibn Abdallah: Islams tilblivelse
 - Kom fra Quraysh-stammen (meget indflydelsesrig)
 - Voksede op hos sin bedstefar
 - Onkel Abu Talib tog sig af opdragelsen da bedstefaderen døde
- Muhammed har kendt både til kristendom og jødedom via forsk. grupperinger i

området

- Hans kone, Khadidja, havde en kristen fætter
- Jødisk tro var alm. kendt i arabiske byer
- Muhammed kunne eftersigende hverken læse eller skrive - åbenbaringerne måtte komme fra Gud
 - Var dog ansat som ansvarlig i en købmandsforretning
- Da Muhammed begyndte at udbrede sine åbenbaringer i Mekka blev det anset for en trussel imod de indtægter, som valfarten til Kabaen gav
- Kritikken voksede, Abu Talib døde. Muhammed aftalte med de ledende jøder i Yatrib (Medina) at han kunne bo der
- 622: Muhammed og hans første tilhængere udvandrede fra Mekka
 - Kaldes "hijra" og er år 1 i den muslimske tidsregning
- 300 km væk i Medina grundlagde de det første muslimske samfund (ummah)
- 630: Efter mange kampe vendte Muhammed tilbage til Mekka og indviede Kabaen som muslimsk kultsted

Den nye religions udvikling

- Sunni-muslimsk overlevering: Muhammed havde ikke udpeget nogen til at lede samfundet
- Shia-muslimsk overlevering: Muhammed havde udpeget sin svigersøn (og fætter) Ali som efterfølger
- Abu Bakr (tidlig discipel) blev udpeget som efterfølger - hans kalif - hans stedfortræder
- Efter to år blev Abu Bakr slået ihjel og svigerfar Umar overtog. Da han blev dræbt blev Uthman den tredje kalif
- Uthman sørgede for at samle Koranen (650 e.Kr. ca.)
- Ali blev forbigået og det var nogle utilfredse med
- Stiftede: Alis parti == Shi'at
- Uthman blev myrdet og folk i Medina valgte Ali som 4. kalif
- En af Uthmans slægtninge var utilfreds med Ali ikke retsforfulgte dem, der havde dræbt Uthman
 - Et mæglingsforsøg mislykkedes
 - Uenighederne udviklede sig
- Ali blev myrdet i byen Kuffa i Irak
- Det muslimske samfund var splittet i to dele:
 - Sunni (ny kalif blandt Uthmans efterfølgere) og Shia (Alis søn Hussain som kalif)
- Hussain blev dog dræbt ved Kerbala
- Sunnimuslimerne besluttede at enhver kunne vælges som kalif, blot han levede op til den sædvane (sunna) som Muhammed havde gjort gældende
 - Yasid, Uthmans efterkommer, blev leder

Synd

Den største synd, en muslim kan begå, kaldes shirk : utilgiveligt.

Fx at gå imod monoteismen ved at sige at Muhammed er forfatter til Koranen

Alt kan tilgives bortset fra shirk

Den religiøse situation på den arabiske halvø omkring år 600 (Før Muhammed):

- polyteisme
- skæbnetro
- beduinkultur
- tro på onde ånder - ofringer til de onde ånder
- valfart til kabaen - brugt til gudestatuer

Bederetning: Mekka (jøde: Jerusalum)

Helligdag: fredag

Områder i livet som muslim:

Iman: troen - dogmer

Ibadat: pligterne - de fem søjler

Muamalat: dagligdags handlinger - spiseregler mm.

Religiøs praksis i islam

Obligatoriske ritualer

- Guds åbenbaringer til Muhammed = vejledning til at tjene Gud
- Påbudte ritualer: bygger på Koranen = de fem søjler
- Vejledningen til de fem søjlers udførelse findes i sunnaen
- 1. søjle: Trosbekendelsen - shahada
 - Sura 3,18
 - Trosbek. hviskes i øret på en nyfødt muslim (det muslimske konversionsritual jf. at alle mennesker er født muslimer)
 - = indlemmelse i den muslimske ummah
 - "Jeg bevidner, at der ikke findes nogen gud foruden Gud, og Muhammed er hans profet."
 - To vidner er nødvendigt ved konvertering til islam
 - Bruges ifm. de fem daglige bønner
- 2. søjle: De fem daglige bønner - salah
 - Sura 2,238
 - Gud skal tilbedes og ihukommes
 - Før bøn skal man være rengjort (wudu), korrekt tildækket, overholde bedetiderne, bederetning (qibla), erklærer sin hensigt om at ville bede
 - Sunnaen: børn skal lære at bede når de er 7 år gamle
 - Bønnen indledes: muezzinen kalder til bøn fra minareten.
 - Bønnekald: Allah Hu Akbar - Allah er større)
 - Wudu: hænder, næse, mund, ansigt, arme, hår, nakke, ører, fødder
 - Vand, i nødstilfælde: sand eller jord
 - Bøn: cyklus af ord og handlinger (hver cyklus: rakah) - mindst to (afhængigt af tidspunkt på døgnet) + frivillige individuelle bønner derefter (dua)
 - Om fredagen SKAL mændene deltage i fredagsbønnen med tilhørende prædiken (khutba)
- 3. søjle: Almissen - zakat
 - Sura 2,277
 - Renselse, vækst
 - Sura 3,180: Overflod er dårligt
 - Zakat renser og luger ud i ophobede rigdomme
 - 2,5 % af overskuddet efter et år (ikke hvis under 10.000 kr.)
 - Opgøres ofte i ramadanmåneden

- Moskeer eller muslimske foreninger organiserer zakat
- Går til fattige - muslimske nødhjælpsorganisationer
- 4. søjle: Fasten - sawm
 - Sura 2,185
 - 9. måned (Ramadan) - måneden hvor Koranen blev åbenbaret
 - Faste fra mad, drikke, rygning, sex fra solop. til solned.
 - Ramadan rykker ti dage frem i kalenderen hvert år (muslimsk kalender, derfor)
 - Ved rejse eller sygdom kan fasten udelades eller udsættes
 - Kvinder desuden: ved graviditet, amning eller menstruation
 - Visse tilfælde: almisser i stedet for faste
 - Spirituel og rituel rengøring
 - Solidaritetserklæring med fattige (mærk på egen krop)
 - Afslutning markeres med festen: eid al-Fitr
- 5. søjle: Valfart - hadj
 - Sura 2,197
 - Årets sidste måned
 - Hvert år: 2 mio. pilgrimme til Mekka
 - Alle muslimer skal, for såvidt muligt (økonomisk, helbreds-mæssigt), udføre hadj
 - Ritualerne i hadj er en aktualisering af myterne om Abraham (Ibrahim)
 - Muhammed udførte den første hadj i 630 ved tilbagekomst til Mekka
 - *Se tabel over faser i valfarten på side 102*
 - Ritualerne administreres af Saudi-Arabien
 - Efter endt hadj må man tage tilnavnet: hadji (kvinder: hadja)
- Udførelse af de fem søjler er pålagt muslimerne af gud

Andre ritualer

- Ønskværdige/frivillige
- Recitation af guds 99 navne eller dele af Koranen (dhikr : ihukommelse)
- Begravelse: renselse af liget, placeres i jorden med ansigtet vendt mod Mekka. Sura 1 fremsiges når graven er tilkastet. Bønner fremsiges for at sikre en så gunstig dom som muligt (Munkar og Nakir afholder dom med det samme). Graven må ikke nedlægges
- Sufisme: spirituel side af islam. Organiseret i broderskaber - sheikh er leder - har andre ritualer end de obligatoriske

Helligsteder

- Helligstederne er koblet til dyrkelsen af den ene gud
- Mekka
 - Abraham: den første monoteist (hanif)
 - De første muslimer havde qibla mod Jerusalem, men jøderne i Medina ville ikke anerkende Muhammed som profet => brud den 11. februar 624, hvor Muhammed fik en åbenbaring om at man skulle have qibla mod Mekka (Sura 2,139)
 - 630: Kabaen blev tømt for gudestatuer
 - Mekka er axis mundi
 - Mekka er haram (forbudt) for ikke-muslimer
- Medina
 - Det første muslimske samfund

- Muhammed er begravet i Medina
- Når man er på hadj tager mange 300 km til Medina for at se profetens grav
- Jerusalem
 - Profetens himmelrejse: Muhammeds rejse til Jerusalem med Gabriel om natten. Muhammed mødte mange profeter gennem de syv himle
 - To moskeer i på Tempelbjerget: Klippemoskeen (Muhammeds fodafttryk da han steg til himmels). Al-Aqsa Moskeen (3. helligste moske)
- Moskeen
 - I DK må man gerne bygge en moske
 - Ganske gå muslimske foreningers tilholdssteder er bygget som moskeer fra grunden
 - Islamisk ekspansion i 7. årh.: kirker ombyggedes til moskeer, bl.a. Hagia Sofia

Forudbestemmelse

- Gud kender og bestemmer msk.'s skæbne (determinisme) >< msk. stilles til regnskab for dets gerninger på dommens dag (forudsætter msk.'s frie vilje)
- Sunni-islams kompromis: Gud har skabt de muligheder og valg, msk. møder, men msk. vælger selv blandt dem